

چیستی و چگونگی آموزش و پرورش نبوی در قرآن کریم

روند درونی شدن ارزش‌ها و شکل‌گیری نظام ارزش‌ها

دکتر عباسعلی شاملی

شاملی، عباسعلی، ۱۳۳۹

چستی و چگونگی آموزش و پرورش نبوی در قرآن کریم، روند درونی شدن و شکل گیری
نظام ارزشها / مؤلف عباسعلی شاملی. - قم: دفتر نشر معارف، ۱۳۸۷.

ISBN: 978 - 964 - 531 - 131 - 3

۱۸۲ ص

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات پیش از انتشار

۱. آموزش و پرورش - جنبه های قرآنی ۲. ارزشها (اسلام). الف. نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در

دانشگاهها ب. عنوان

۲ ش ۱۰۴ / ۱۸

۲۹۷ / ۱۵۹

چستی و چگونگی آموزش و پرورش نبوی در قرآن کریم

مؤلف: دکتر عباسعلی شاملی

ناشر: دفتر نشر معارف

وابسته به نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۷

شمارگان: ۱/۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

شابک: ۳ - ۱۳۱ - ۵۳۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸

مراکز پخش

مدیریت پخش دفتر نشر معارف: قم، خیابان شهداء، کوچه ۳۲، پلاک ۳، تلفن و نمابر: ۷۷۴۶۱۶

فروشگاه شماره ۱: قم، خیابان شهداء، روبروی دفتر مقام معظم رهبری، تلفن: ۷۷۳۵۴۵۱

فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب اسلامی، چهارراه کالج، پلاک ۷۹۱، تلفن: ۸۸۹۱۱۲۱۲ - نمابر: ۸۸۸۰۹۳۸۶

نشانی الکترونیکی: info@nashremaaref.ir؛ پایگاه اینترنت: www.nshremaaref.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست مطالب

۸	درآمد.....
۱۱	فصل نخست: تبلور وحی در نظام آموزشی و پرورشی پیامبران
۱۳	چکیده.....
۱۴	چیستی و چگونگی آموزش و پرورش نبوی در قرآن.....
۱۸	شاخص‌های آموزش و پرورش نبوی.....
۱۸	فطرت‌مداری.....
۲۰	متربی‌محوری و تعاملی بودن تربیت.....
۲۳	متربی‌محوری شیوهی تربیتی انبیاء.....
۲۶	مراحل سه گانه‌ی تعلیم و تربیت تربیت نبوی.....
۲۷	گام نخست: هشداردهی و بیدارسازی.....
۳۲	گام دوم: تزکیه (پیراسته سازی) و رشد دادن.....
۳۳	گام سوم: آموزش کتاب و حکمت.....
۳۵	جمع بندی و سخن پایانی.....
۳۶	فهرست منابع برگزیده.....
۳۶	منابع فارسی.....
۳۷	منابع انگلیسی.....
۳۹	فصل دوم: جایگاه و نقش انذار و تبشیر در نظام تربیتی پیامبران «نگرش قرآنی»
۴۱	مقدمه.....
۴۳	کاربردهای انذار و تبشیر در قرآن.....
۴۵	برداشت‌های تعلیم و تربیتی از انذار و تبشیر.....
۴۹	واکنش‌های گوناگون مردم نسبت به انذار و تبشیر.....
۵۰	پی‌آمدهای انذار و تبشیر در این جهان و جهان پس از مرگ.....
۵۲	پیش‌نیازهای شناختی نفوذ و اثر گذاری انذار و تبشیر.....
۵۴	جمع بندی و نتیجه گیری.....

۵۶.....	منابع.....
۵۶.....	منابع فارسی و عربی.....
۵۶.....	منابع انگلیسی.....
۵۹.....	فصل سوم: آموزش و پرورش نبوی بستری از خود شکوفایی فردی به تثبیت عدالت اجتماعی
۶۱.....	چکیده.....
۶۲.....	دو لایه‌ای بودن آموزش و پرورش نبوی.....
۶۶.....	آموزش و پرورش نبوی در نظریه‌ی چهار بنیانی شهید صدر.....
۶۶.....	رابطه‌ی آدمی با طبیعت.....
۷۳.....	رابطه‌ی آدمی با جامعه (چگونگی تنظیم روابط اجتماعی).....
۸۷.....	جمع بندی و نتیجه گیری.....
۹۰.....	فهرست منابع.....
۹۰.....	عربی و فارسی.....
۹۰.....	انگلیسی.....
۹۵.....	فصل چهارم: نمود تربیت عارفی و هیجانی در یک روایت نبوی
۹۷.....	درآمد.....
۹۹.....	حکمت نبوی از نگاه غزالی.....
۱۰۱.....	گوناه‌های لفظی و ظاهری روایت.....
۱۰۵.....	برداشت عرفانی ابن عربی از این روایت نبوی.....
۱۱۳.....	فصل پنجم: منابع و مرجعیت‌ها در فرایند ارزش گذاری‌ها و شکل‌گیری نظام ارزش‌ها
۱۱۵.....	چکیده.....
۱۱۶.....	مقدمه.....
۱۱۷.....	مفهوم شناسی ارزش.....
۱۲۵.....	دسته بندی شهید صدر از فرایند ارزش آفرینی و آرمان گرایی آدمیان.....
۱۲۶.....	۱. آرمان گزینی و ارزش پردازی محیط گرایانه.....
۱۲۸.....	خاستگاه و ریشه‌های بافت گرایی در ساخت نظام ارزشی.....
۱۳۲.....	۲. آرمان گزینی و ارزش پردازی آینده نگر.....
۱۳۹.....	۳. ارزش پردازی و آرمان گزینی متعالی و فرامادی.....
۱۴۷.....	یافته‌های پایان بخش این پژوهش.....
۱۵۰.....	کتاب شناسی و منابع برگزیده.....
۱۵۱.....	فصل ششم: جستاری روان شناختی در سوره مبارکه‌ی یوسف
۱۵۳.....	چکیده.....

پیش در آمد.....	۱۵۴
داستان شناسی در قرآن.....	۱۵۶
احسن القصص (بهترین داستانها) کدام است؟.....	۱۵۷
روابط یوسف و پدر.....	۱۶۱
نشان، اولین شیوهی مؤثر در بهداشت روانی خانواده.....	۱۶۲
والدین و تقسیم درست و عادلانهی عواطف.....	۱۶۳
روش قرآنی بهداشت روانی در مقابله با بحرانها.....	۱۶۵
واکنشهای گوناگون افراد در هنگامهی بحران.....	۱۶۵
نمودهای تعامل روانتنی در داستان.....	۱۶۶
روابط یوسف با برادران.....	۱۶۸
مرحله بندی روابط.....	۱۶۸
روابط انفعالی یوسف با برادران.....	۱۶۸
پی جویی از عوامل دشوار در ایجاد جرم امنی در درون خانواده.....	۱۷۰
روش آگاهی بخشی و شناخت درمانی.....	۱۷۱
راهکار استفاده از مکانیزم دفاعی.....	۱۷۳
والدین به عنوان الگوی همانند سازی فرزندان.....	۱۷۴
روابط مسلط و فعال یوسف با برادران.....	۱۷۶
پایان داستان.....	۱۷۸
جمع بندی و ارائهی نتایج پیشنهادی.....	۱۷۹
فهرست منابع.....	۱۸۱
منابع فارسی.....	۱۸۱
منابع انگلیسی.....	۱۸۱

درآمد

تلاش برای کشف و تدوین نظام آموزش و پرورش نبوی از جمله پیش نیازهای اجتناب ناپذیر تدوین و ارائه‌ی نظام آموزش و پرورش اسلامی است. این هر دو تلاش و تکاپوی مهم و اجتناب ناپذیر از جمله مولفه‌های نهضت نرم‌افزاری و تولید علم اسلامی است که به تکرار مورد تأکید مقام عظمای ولایت امر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای بوده است. در باب تدوین نظام آموزش و پرورش نبوی، عرصه‌ی آموزش و پرورش ارزش‌ها از جمله مناطق فراغ و قلمروهای دست نخورده و کشف ناشده‌ی این نظام است. پژوهشگر این نوشتار که سال‌ها است دانش پژوه و کاوشگر دو حوزه‌ی روان‌شناسی و علوم تربیتی به ویژه آموزش و پرورش ارزش‌ها بوده است پس از تدوین حلقه‌ی نخست پژوهش خود که در باب چیستی و چگونگی اخلاق و تربیت اخلاقی در نظام آموزش و پرورش نبوی بود در این حلقه‌ی دوم پس از ماه‌ها کاوش و جستجوی علمی به یافته‌های تازه‌تری رسیده که می‌تواند برخی از حلقه‌های سلسله‌ی بلند و دامنه دار تدوین نظام آموزش و پرورش نبوی را پرکند.

از نخستین گام‌های پژوهشی که در گردآوری داده‌ها و نوشتن فصل‌های این کتاب در قالب مقالات داشتیم، دغدغه‌ام این بود و می‌کوشیدم که این مقالات بتوانند فصل‌های یک کتاب از مجموعه نوشتارهای مورد نیاز در تدوین نظام آموزش و پرورش نبوی را فراهم

آورد. پس از به قلم کشیدن مقالات این مجموعه که هریک به مناسبتی علمی و پژوهشی تدوین شدند، کوشیدم آنها را در یک مجموعه‌ی معنا دار به هم پیوند زنم. اکنون باورم این است که این حلقه‌ی دوم اگر در کنار حلقه‌ی نخست چاپ و دنبال شود به سهم خودم توانسته‌ام در فرایند دامنه‌دار و زمان‌بر تولید علم و نهضت نرم افزاری دینی گام‌های کوتاهی برداشته باشم.

چنان که خواهید دید در این حلقه‌ی دوم در مقاله‌ی نخست به شاخص گذاری و توصیف ویژگی‌های نظام آموزش و پرورش نبوی پرداخته‌ام. این مقاله در سال ۱۳۸۵ به همایش ملی پیامبر اعظم و نظام تعلیم و تربیت اسلامی^۱ در دانشگاه علامه طباطبائی عرضه شد. دومین نوشتار این مجموعه به بازشناسی دو مکانیزم انذار و تبشیر در فرایند رسالت آسمانی پیامبران اختصاص داده شده است و جایگاه این دو ابزار مهم آموزشی و پرورشی را بر پایه‌های آموزه‌های قرآنی ردیابی و کاوش کرده است. این مقاله از جمله مقالات نویسنده هنگام پشت سر گذاشتن دوره‌ی کارشناسی ارشد در دانشگاه مک گیل کانادا و در عرصه‌ی قرآن و روان شناسی بوده است. شایسته است یادآوری کنم که در تمام مقالات این کتاب من کوشیده‌ام یک موضوع تربیتی یا روان شناختی را در چارچوب کریمه‌های قرآنی و بارویکردی قرآن پژوهانه کاوش کنم.

سومین بخش این مجموعه به توصیف و تبیین ممبستگی میان خودشکوفایی فردی و اقامه‌ی عدالت اجتماعی در چارچوب رسالت پیامبران و ساموریت آسمانی آنان در میان آدمیان و جوامع انسانی پرداخته است. این مقاله به همایش بین المللی "پیامبر اعظم و برنامه‌ریزی درسی" در تهران در اردیبهشت ۱۳۸۶ ارائه شده است. در این نوشتار تلاش پیامبران برای هدایت‌های فردی در عرصه درونی‌سازی ارزش‌های فضیلت‌محور و بیرون‌سازی ارزش‌های رذیلت‌گونه و تثبیت عدالت اجتماعی با تکیه بر آموزه‌های وحیانی و کتاب‌های آسمانی کاوش و پردازش شده است. چهارمین فصل این کتاب به توصیف و تبیین تربیت عاطفی در مکتب تربیتی پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله اختصاص دارد. این تبیین با تکیه بر یکی از فرموده‌های نبوی در باروری و تصعید گرایش‌ها و انگیزش‌های عاطفی دنبال شده است.

نوشته‌ی پنجم این نوشتار که شاید مهم‌ترین و کلیدی‌ترین مقاله‌ی این مجموعه و دربردارنده‌ی برخی از تازه‌ترین یافته‌های پژوهشگر در حوزه‌ی آموزش و پرورش ارزش‌ها باشد فرایند شناخت و درونی شدن ارزش‌ها را با تکیه بر یافته‌های نوین علامه‌ی متفکر شهید سید محمدباقر صدر (قدس) در چارچوب کریمه‌های قرآنی دنبال کرده است. این مقاله به عنوان یکی از پیش نیازهای تدوین سند ملی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران به معاونت پژوهشی وزارت آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران و کمیته‌ی مطالعات نظری تدوین این سند عرضه شده است. و سرانجام آخرین مقاله در این مجموعه پیش نیازهای بهداشت روانی در تنظیم و برقراری روابط خانوادگی بهینه میان فرزندان در یک خانواده را با تکیه بر آموزه‌های قرآنی موجود در سوره‌ی مبارکه یوسف و با الهام از کنش‌های و واکنش‌های نبوی حضرت یعقوب و حضرت یوسف در رابطه با فرزندان و برادران به قلم کشاده است. مجموعه‌ی این مقالات نیم نگاهی از چستی و چگونگی فرایند آموزش و پرورش نبوی را در حریمی قرآنی و با رویکردی تربیتی به ترسیم می‌کشد. پژوهشگر امیدوار است که فرهنگیان اهل دانش و بینش با عنایت و لطف علمی خود بر این نوشته‌ها نظر و دقت باقدا نه کنند و راه رسیدن به قله‌ی پیچان اما دست یافتنی تولید علم دینی و نهضت نرم افزاری اسلامی را هموارتر و پیموده شدنی‌تر کنند. باشد که با این گام‌ها از جمله سربازان لشکر دانش و اندیشه‌ی حضرت صاحب الامر (ارواح‌نافده) در دهکده‌ی جهانی مهدوی باشیم.

من الله التوفیق و علیه التکلان

تابستان ۱۳۸۶

قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

گروه علوم تربیتی

دکتر عباسعلی شاملی